

АВТОРСКА СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ
НА ДОЦ. Д.Н. КИРИЛ ПЛАМЕН КАРТАЛОВ
В ТРУДОВЕТЕ, С КОИТО УЧАСТВА В КОНКУРСА ЗА ПРОФЕСОР
ЗА НУЖДИТЕ НА СЕКЦИЯ „АНТРОПОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ“,
ОБЯВЕН В ДВ, БР. 61/29.07.2025

Научните приноси в представените за участие в конкурса трудове могат да се обособят в няколко групи, както следва:

I. ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В МОНОГРАФИЯТА:

1. **Карталов К., *Звукът на мълчанието. Пий XII и еврейският въпрос в светлината на Ватиканските архиви*, „Изток-Запад“, София, 2025, 560 стр. ISBN 978-619-01-1606-6**

Монографията разглежда големите теми на папската дипломация, обяснявайки позицията на Светия престол по отношение на еврейския въпрос по време на Втората световна война: представя личността и делото на папа Пий XII; проследява отношението на Католическата църква към антисемитизма през XIX и XX век; разкрива отношението на Светия престол към тоталитарните режими през 30-те и 40-те години на XX век; изследва и съпоставя папската дипломация през първата половина на XX век; описва поведението на Светия престол спрямо изстреблението на евреите през 1942–1943 г.; проследява информацията за „плениване“ на папата; прави опит за тълкуване на т.нар. мълчание на Пий XII.

Приносните моменти могат да се очертаят по следния начин:

1. Открояват се двама Пий XII. Единият е онзи на преносимия престол или вглъбен в молитва, или преминаващ през големите ватикански зали, благославяйки и утешавайки. Другият е този, който седи на масата, изучавайки и разработвайки плановете си за действие. От една страна е „отецът“ със своята конкретна благотворителна и утешителна дейност по отношение на „чедата“, а от друга – върхът на християнството, водачът на Католическата църква. Това са ролите, които папата играе по време на войната. Първата действа конкретно чрез ангажимента си към страдащите, а втората посочва основите на един нов международен ред чрез енциклики, речи и радиопослания. Интересът към доктриналното учение на Пачели има за цел да акцентира върху величието на понтификата и неговото дълбоко влияние в света. В по-голямата си част тази съпътстваща публицистика има за цел да подкрепи мисленето на папата по отношение на неговите социални аспекти, възвеличавайки назидателната му стойност.
2. Причините за конкордатната политика на Светия престол трябва да се търсят в

папската обсебеност от комунизма – истински „кошмар“ за Светия престол от десетилетия насам, който е толкова дълбоко вкоренен, че компрометира правилната оценка на събитията. С избухването на войната Светият престол и Пий XII се оказват в капана на една позиция, отлежала през предходните три века, която сега е окончателно компрометирана. Респектът към конституираната власт, независимо от всяка морална присъда срещу нея, парализиращият антиболшевизъм, липсата на каквато и да е свобода на действие, причинена от предишни договорености с неоезически режими, са компрометирали ефикасността на учението на Светия престол, затворен в тесни пространства, от които да може да произнася само абстрактни думи, лишени от всякакъв пророчески смисъл. По тази причина, поне в конкретен план, папската дипломация свива действията си единствено около опазването на Рим. Папата се проваля в своята духовна и вселенска мисия не толкова заради лични недостатъци, колкото поради това, че е „продукт“ на една Църква, която е заменила своите учителни задачи просто с упражняването на политиката. Неговият понтификат представлява епилог на един процес на залязване на папската институция, дотам че ефикасността на папското ръководство в моралната област е отменена.

3. Еврейският въпрос по време на Втората световна война може да бъде разбран само ако се вземат предвид дълбоките корени на антисемитизма в християнска Европа.
4. Антисемитизмът на католическите движения от XIX в. със сигурност е възникнал и се е развил като политически инструмент в борбата срещу антиклерикализма. Точно поради тази причина, за да се прецени какво ще се случи с Църквата и християните в годините на нацисткия антисемитизъм и Холокоста, освен вековната тежест на „древната омраза“ трябва да се помни и по-новата тежест на политическия антисемитизъм на непримиримото католическо движение.
5. Мнозина, дори в Германия, смятат, че гоненията срещу евреите са първият акт на една война, насочена всъщност срещу християнството. Самата реалност на тоталитаризма, на трудните условия, създадени в Германия, както и в Съветския съюз или Мексико, за изразяване на религиозната вяра, води бавно, но постепенно, през 30-те години на XX в. до възприемането на опасност, която е еднаква за всички вероизповедания и ги сближава в борбата срещу „неопаганизма“, който сякаш се шири.
6. За мнозинството католици евреите все още не са родоначалници на тяхната вяра, а врагове на тяхната религия. В навечерието на Втората световна война обикновените вярващи нямат никакво чувство за родство с юдаизма, нито съзнанието за принадлежност към обща традиция. Накратко, в Европа в годините на настъпването на нацизма католицизмът се оказва разделен на две големи части, в които самият идеологически и политически антисемитизъм постепенно се превръща все повече в обект на дискусии, напрежение и разделение. Той се превръща в един от факторите за диференциация и разделение между

католическата десница и левица. Всичко това не омаловажава факта, че за голяма част от католиците в края на 30-те години на XX в. най-разпространената нагласа изглежда е тази в полза на един умерен антисемитизъм, който се смята за балансиран и далеч от крайности. Дори в католическите антифашистки и антинацистки кръгове широко се споделя мнението, че съществува еврейски въпрос и че държавата има право да се занимава с него. И всичко това обяснява слабостта на реакцията на Светия престол, както тази на германския католицизъм, така и на международното католическо мнение пред лицето на нацисткия антисемитизъм.

7. Редица учени критикуват реакцията на Светия престол на италианските расови закони: антиюдейското минало на католическия свят е спирачка за възможни ефективни реакции.
8. Пий XII е убеден, че нещо в традиционния възглед за отношенията между християнството и еврейския народ трябва да бъде дълбоко преразгледано, въпреки че размислите ще го накарат да осъзнае, че не притежава доктриналните инструменти, за да оформи сам такава радикална промяна, че да формулира окончателно осъждане на антисемитизма.
9. Постепенното преминаване, осъществено главно от Пий XI, от категорията „държавопоклонничество“ към категорията „неопаганизъм“ и накрая, през 1938 г., към категорията „тоталитаризъм“ бележи пътя на постепенното усвояване на антихристиянското естество на националсоциализма, към който фашизмът сякаш се приближава идеологически. Възприемането на понятието „тоталитаризъм“ като обединяваща категория за обозначаване на фашизма, нацизма и комунизма в рамките на едно и също осъждане ще позволи преодоляването на принципа на „по-малкото зло“ като дискриминиращ елемент в отношенията с режимите на Мусолини, Хитлер и Сталин.
10. През 1939 г. Пий XII по същество възобновява линията на безпристрастност, следвана между 1914-а и 1918 г. от Бенедикт XV, но го прави „по-строго и по-абстрактно“.
11. Може би най-забележителната разлика между Бенедикт XV и Пий XII е, че последният не предприема никаква публична мирна инициатива, след като конфликтът е започнал, въпреки че дава да се разбере, че винаги е отворен за миротворчески действия. Резервираното отношение към евреите и по-общо, към извънвоенните зверства, извършвани от нацизма и неговите съюзници, произтича не само от трудността да се отчете ситуацията, не само от необходимостта да се запази Църквата като място за убежище, но също така и най-вече от необходимостта да не се компрометира крехкото равновесие, което едно вътрешно отслабване на Германия би изместило в полза на Съветския съюз с опустошителни последици за Католическите църкви в Източна и Централна Европа.
12. Втората световна война се различава от Голямата война по няколко причини:

Холокоста, комунистическите религиозни гонения, извършвани от Съветския съюз, присъствието на Съпротивата, която води война, различна от тази на редовните армии, и участието на цялото цивилно население в конфликта. Като се имат предвид тези аспекти, човек може да разбере по-добре съображенията на Тисеран, който смята за необходима намеса, различна от тази на „съвършената безпристрастност“, практикувана от Бенедикт XV.

Едни или други елементи от тези приноси се съдържат и в публикациите от списъка на приложените научни трудове с №№ 2, 4, 12, 16, които в преработен вид са части от монографията или най-малкото са използвани при нейното написване.

II. ПРИНОСНИ МОМЕНТИ В ОБЛАСТТА НА ПАПСКАТА ДИПЛОМАЦИЯ

Към тази област се отнасят 7 от публикациите от списъка на приложените научни трудове с №№ 3, 5, 9, 10, 11, 13, 14. Техните приноси са както следва:

Публикация № 3: **Kartaloff K., *Peace in the reflections of Mons. Angelo Roncalli before Pacem in Terris*, in Kartaloff K. (ed.), *The Quest for Peace. Celebrating Pacem in terris and its legacy, Sixty years later*, Studium, Roma 2024, pp. 21-29. ISBN 9788838253614**, очертава и аргументира как енцикликата *Pacem in Terris* на папа Йоан XXIII е дълбоко вкоренена в биографията и личните преживявания на Анджело Ронкали, като подчертава постоянното му търсене на мир и ангажимента му да установи положителни отношения с некаатолиците. Статията подчертава как понтификът развива визия за мира, основана на истината, справедливостта и милосърдието, преодолявайки предишни схващания и насърчавайки универсална солидарност, която включва и всички хора „с добра воля“. В нея се подчертава и преходът от визията за „съжителство в страх“ към автентично човешко братство, което е от решаващо значение за справяне с глобалните предизвикателства – от Студената война до икономическото неравенство.

В публикация № 5: **Kartaloff, K., *Diplomatie pontificale*, in *Dictionnaire d'histoire de l'église, sous la direction de B. Ardura*, Éditions du Cerf, Paris 2022, pp. 332-338. ISBN 978-2204152280**, се предлага нов подход към изследването на папската дипломация. Разглежда се как юридическите и геополитическите въпроси, свързани с мира и тероризма, войната и ядреното разоръжаване, защитата на религиозната свобода и подобряването на универсалните отношения между държавите, реформата на международните организации и насърчаването на правата на човека, силно характеризират *modus agendi* на двехилядолетната папска дипломация.

Публикация № 9: **Kartaloff K., *La visita apostolica di Giovanni Paolo II in Bulgaria (23-26 maggio 2002)***, in Mikrut J. (a cura di), “Sangue del vostro sangue, ossa delle vostre ossa”. **Il Pontificato di Giovanni Paolo II (1978-2005) e le Chiese in Europa centro-orientale. Nel centenario della nascita di Karol Wojtyla, Gabrielli Editori, Verona 2020, pp. 119-140. ISBN 9788860994448**, е посветена на понтификата на Йоан Павел II (1978-2005 г.) и Църквите в Централна и Източна Европа, като се обръща специално внимание на апостолическото му посещение в България през май 2002 г. Анализира се историко-политическият контекст и църковните отношения, като се обосновава ролята на папата за диалога и насърчаването на религиозната свобода в постсъветска Европа.

В публикация № 10: **Kartaloff K., *Diplomazia pontificia, in Lessico di storia della Chiesa, a cura di B. Ardura, Lateran University Press, Roma 2020, pp. 252-256. ISBN 978-8846512628***, се обяснява понятието „папска дипломация”, илюстрира се нейната историческа еволюция и ролята на Светия престол в международните отношения. Разгледани са различни аспекти: от древния ѝ произход до съвременното ѝ формализиране, като се подчертава непрекъснатото адаптиране на Църквата към политическата и социалната динамика, за да запази влиянието и мисията си в света.

В публикация № 11: **Kartaloff K., *La Santa Sede e i Balcani (1991-1999)***, “**Nuova Storia Contemporanea**”, Vol. 3 (2019), pp. 233-246. ISSN 1126-098X, се проследява ролята и действията на Светия престол по време на сложните и изпълнени с насилие кризи в балканския регион, по-специално в бивша Югославия, от 1991 до 1999 г. Описани са разпадането на Югославската федерация, белязано от конфликти между сърби и хървати (1991-1992 г.), босненската криза, а по-късно и войната в Косово. Обосновавана е тезата за ролята на Йоан Павел II в миротворческия процес.

Публикация № 13: **Kartaloff K., *Pacem in terris: il sogno di San Giovanni XXIII, in Kartaloff K., (a cura di), Visita Apostolica di Sua Santità Francesco in Bulgaria e Macedonia del Nord (5-7 maggio 2019)***, Nunziatura Apostolica in Bulgaria e Macedonia del Nord, Sofia 2019, pp. 132-151. ISBN 9789542950400, анализира историческия контекст на създаването на енцикликата *Pacem in Terris* на папа Йоан XXIII, като се изтъква неговият дипломатически и пастирски опит, който оформя визията му за мира, включително противопоставянето му на използването на война и желанието му за диалог. Илюстрира съставянето и целта на енцикликата, като подчертава нейната революционна отвореност към „всички хора с добра воля“ и нейните централни теми като правата на човека и разоръжаването. Накрая текстът документира глобалния отговор на *Pacem in Terris* и трайното наследство на енцикликата, която продължава да вдъхновява усилията за мир в съвременния свят, за което свидетелства и посещението на папа Франциск в България през май 2019 г.

В публикация № 14: **Kartaloff K., *Papal Diplomacy, in Accessibility and Transparency in Diplomacy. The Right of Access to Information in Confidence-Building and Democratic process*, Academic Publisher “Za bukvite - O pismeneh”, Sofia 2024, pp. 154-157. ISBN 978-619-185-670-1**, се аргументират причините и целите за присъствието на Светия престол в международната общност, както и връзката между дипломатическата дейност на Светия престол и деликатните въпроси на мира и войната.

III. ПРИНОСНИ МОМЕНТИ НА ДРУГИТЕ ПУБЛИКАЦИИ ОТ ПРИЛОЖЕНИЯ СПИСЪК

Към други тематични области се отнасят публикации №№ 7, 8, 9, 16. Техните приноси могат да се опишат както следва:

Публикация № 6: **Kartaloff K., *La Chiesa cattolica e la guerra*, in Berrettini M., Borsani D., Pastori G., Castagnino Berlinghieri U. (a cura di), *Storia e politica internazionale. Studi in onore a Massimo de Leonardis, Le Lettere, Firenze 2022, pp. 189-236. ISBN 9788893662888***, се дава първото описание у нас за връзката между Католическата църква и войната, като описва доктрината за „справедлива война“ през вековете и нейната еволюция, особено през XX в., и включва богословски и папски гледни точки за въоръжените конфликти и търсенето на мир.

В публикация № 7: **Kartaloff K., *Un bulgaro a Costantinopoli. Il Patriarca Giuseppe II e il dialogo con Roma*, in Burigana R., Piatti P. (a cura di), *Un Concilio di oggi. Memoria, recezione e presente del Concilio di Firenze (1439-2019)*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2022. ISBN 9788826607597**, подробно се разглежда ролята на патриарх Йосиф II и неговия диалог с Рим, за да се опита да помири Източната и Западната църква – начинание, което става неотложно поради настъплението на Османската империя. Разглеждат се дипломатическите усилия и трудностите, срещнати при преодоляването на разделенията, като се анализира фигурата на патриарха и сложната политическа и религиозна ситуация по онова време.

Публикация № 8: **Kartaloff K., «*Europa: una sinfonia di nazioni*». *Alcuni temi fondamentali dell'insegnamento di San Giovanni Paolo II*, in Kartaloff K. (a cura di), *Identità europea e radici cristiane*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2021, pp. 95-103. ISBN 9788826602585**, изследва дълбоката връзка между европейската идентичност и християнството чрез учението на Йоан Павел II по отношение на Европа и нейните християнски корени, като набляга на понятия като „двата дроба“ (Изтока и Запада) на Европа и значението на евангелизацията за нейното културно формиране. Разглеждат се конкретни исторически аспекти на Католическата

църква в Източна Европа. Общата цел е да се покаже как християнството е било и остава основополагащ и незаменим елемент за европейската цивилизация и единство.

Публикация № 15: **Kartaloff K., *Dialogue between Religions: A Path to Inner and Outer Peace, in Togetherness of Religions and Communities in Bulgaria: Dimensions of Publicity and Diplomacy with Universal Applicability*, Bulgarian Diplomatic Institute, Sofia, 2024, pp. 44-49. ISBN 978-619-7200-37-9**, се фокусира върху междурелигиозната дипломация и нейното въздействие върху обществото. Разглежда се значението на междурелигиозния диалог като средство за преодоляване на разделенията и насърчаване на взаимното разбирателство, като се подчертава решаващата роля на дипломатическите и религиозните институции в този процес.

Юли 2025 г.

